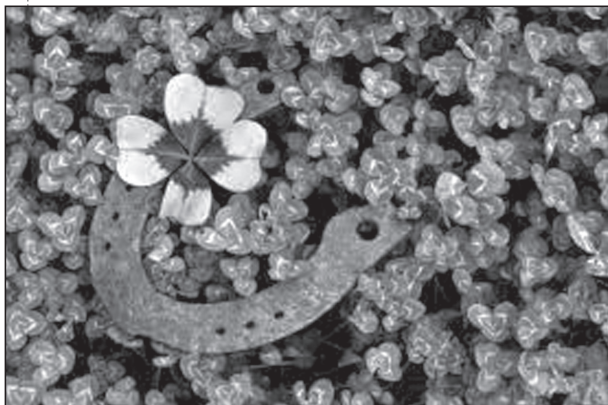

Da kucnem o drvo...

Okrutnost prirode i životna neizvjesnost utjecali su na to da čovjek od pamtivijeka vjeruje u djelovanje nadnaravnih sila i pojava. Bez obzira na civilizacijska dostignuća, tehnološki, kulturni i duhovni razvoj, različiti oblici praznovjerja prisutni su i danas. Iako ne volimo priznati da smo praznovjerni, još uvijek pazimo na to da ne otvaramo kišobran u zatvorenome prostoru (jer to donosi nesreću ili smrt bližnjih), da ne hodamo ispod otvorenih ljestava (jer tako izazivamo sudbinu), da ni slučajno ne razbijemo ogledalo (jer to donosi sedam godina nesreće), da produžimo korak u suprotnome smjeru ako nam crna mačka prijeđe preko puta, da se bojimo što će nam se dogoditi ako nam se na kalendaru pokaže petak trinaesti. U posebnu skupinu izdvajaju se praznovjerja povezana s izborom životnoga partnera jer se njime određuje sudbina i buduća bračna sreća. Stoga i postoji običaj da mladoženja ne smije vidjeti mladenku prije vjenčanja (što potječe iz kultura koje su imale dogovorene brakove) jer bi to moglo dovesti do neželjene posljedice – da pobjegne glavom bez obzira kad vidi s kim bi trebao provesti ostatak života. I prenošenje mladenke preko praga, da se ona slučajno u dugačkoj vjenčanici i obavijena velom ne bi spotaknula o prag kuće u koju ulazi, treba biti garancija sreće. Međutim, nikad nitko ne spominje mladoženju kojemu se pod teretom velike sreće može izmaknuti tlo pod nogama. Također, običaj je da se vjenčano prstenje nosi na prstenjaku lijeve ruke jer su navodno još stari Rimljani seciranjem leševa utvrdili anatomsku povezanost prstenjaka lijeve ruke sa srcem, koje je simboličko sjedište ljubavi.

Da bismo se zaštitili od zlih sila ili jednostavno prizvali sreću (granica je katkad vrlo tanka), često pribjegavamo zaštiti različitih predmeta koje nosimo sa sobom ili se

njima okružujemo u svoja četiri zida. Potkove, rogovi, zečje šape, ružičasto prase, slonovi, bubamare, plavo oko, djetelina s četiri lista, zlatne ribice, sretni bambus... samo su dio toga simboličkog asortimana sreće. U traganju za izgubljenom srećom na usputnim stanicama zaželimo neku želju kad ugledamo zvijezdu padalicu ili čađavoga dimnjačara (uz prigodno hvatanje gumba i tešku paniku ako naša odjevna kombinacija toga dana nema čarobni dodatak), kad

bacimo novčić u fontanu (može to biti i neka domaća fontana, a ne čuvena Fontana di Trevi), kad otpuhujemo maslačak ili pušemo u svijeće na rođendanskoj torti, kad nam u ruci nakon dvoboja ostane veći dio pileće ključne kosti, a poseban je blagoslov s visina kad nam se na glavu sruči miomirisna ptičja artiljerija.

Iako je repertoar za vlastitu zaštitu i prizivanje sreće bogatiji, pri prizivanju sreće bližnjima najčešće se služimo gestama. U našoj je kulturnoj svijesti nezaobilazno držanje figa, palčeva ili pesti. Te su se geste u hrvatskome jeziku frazeologizirale i upotrebljavaju se bez popratnih somatskih manifestacija. Somatski frazem *držati palce (palčeve) <komu>* sinoniman je s frazemima *držati fige <komu>* i *držati pesti <komu>*, u kojima se pojavljuju prikriveni somatizmi *figa* i *pest*. Nazivom *prikriveni somatizam* označuje se položaj specifičan za točno određeni dio tijela, u ovome slučaju položaj prstā ruke. Figa je položaj šake u kojemu je palac gurnut (postavljen) između kažiprsta i srednjega prsta, a pest je položaj šake u kojemu je dlan s prstima u stisnutome položaju, tj. ostali prsti obuhvaćaju palac. Navedena tri sinonimna frazema s glagolom *držati* znače 'željeti sreću (uspjeh) *komu*'. Nastali su na temelju praznovjerja da se takvim položajem prstā, u kojemu palac ima istaknutu ulogu, sprečava nesreća, katastrofa ili zlo. Još je u pučkome vjerovanju starih Germana palac smatran prstom sreće, dok je kod starih Rimljana postojao običaj da publika u gladijatorskoj borbi podizanjem palca izmoli milost, tj. spasi život oborenemu gladijatoru. U modernim gladijatorskim vremenima na društvenim je mrežama uzdignut palac (*like* ili lajk) postao mjerilo svih stvari. Istovrijedni frazemi u drugim jezicima također imaju za osnovnu sastavnicu imenicu *prst* ili *palac* (npr. engleski *to keep one's fingers crossed*; njemački *jmdm. den Daumen drücken*) iako njihovi položaji mogu biti različiti.

U odagnavanju zlih sila ili duhova te zaštitu od njih služimo se različitim nimalo damskim ili džentlmenkim radnjama ili ritualima. Neki od najpoznatijih su pljuvanje (kad nam crna mačka prepriječi put), bacanje soli preko lijevoga ramena (da zaslijepimo nečastivoga), prolijevanje vode (na balkanskim prostorima kad se nekoga ispraća na put ili ispit) te kucanje o drvo. Kucanje o drvo popratna je radnja pri dobrim i pozitivnim izjavama koje simboliziraju sreću, blagostanje ili zadovoljstvo. Čin kucanja o drvo smatra se najrasprostranjenijim praznovjerjem u svijetu iako se ne može točno utvrditi njegovo podrijetlo. Dok jedni smatraju da vuče podrijetlo iz religijskoga rituala u kojemu se

dodiruje drveno raspelo, drugi njegov nastanak smještaju u pretkršćansko doba i temelje mu pronalaze u drevnome poganskom vjerovanju da duhovi žive skriveni u drveću (obično hrastovima), a zvuk kucanja o drvo trebao bi prizvati sreću i odagnati zle duhove koji bi mogli utjecati na loš ishod događaja.

Sam čin kucanja o drvo ili drvene predmete može i ne mora biti popraćen verbalizacijom čina. U nas je običaj kucanja o drvo utjelovljen u frazemaškoj uzrečici „da kucnem o drvo” ili „da ne ureknem” i upotrebljava se kad govornik pri izricanju pozitivnih misli ili ishoda životnih situacija izaziva sudbinu, a ustaljena sveza treba osigurati da se izrečeno prenese u budućnost, tj. da ništa ne krene po zlu. Kod naših istočnih susjeda u istome se značenju upotrebljava frazemska uzrečica „da ne čuje zlo”, koja transparentno iznosi namjeru kucanja i upućuje na pretkršćansko podrijetlo izraza, pri čemu kucanje kao čin odagnavanja zla može biti popraćeno pokretom povlačenja ušne resice uz specifično coktanje.

Običaj kucanja o drvo može ovisno o kulturama imati različite inačice: može se ostvariti samo fizičko kuckanje, može biti popraćeno verbalizacijom ili je verbalizacija prisutna

samo ako u blizini nema drvenoga predmeta o koji se može pokucati. Verbalizacija može s obzirom na namjeru ići u nekoliko smjerova: da se ne ostvari nešto loše što je rečeno (npr. u Brazilu, Portugalu, Makedoniji, Grčkoj, Rumunjskoj i Turskoj), da se ostvari sve dobro i pozitivno što je izgovoreno (npr. u Iranu i Vijetnam) ili oboje – da se spriječi negativno i da se ne pokvari pozitivno (npr. u Poljskoj, Libanonu i Siriji). Sam čin kucanja može biti u svrhu zaštite od zla i obično se ne upotrebljava za privlačenje sreće (npr. u Bugarskoj i Iranu), može biti samo reakcija na

loše riječi sugovornika (npr. u Indoneziji, Maleziji i Tajlandu) ili nada da će se dobro i pozitivno događati u budućnosti ako se to u sadašnjosti osvijesti, čime će se automatski ukloniti tuđa zavist (npr. u Egiptu).

U nekim je kulturama kucanje ograničeno samo na drvo, dok se u drugim kulturama proširilo i na drvene predmete iako i tu postoje neka ograničenja. Obično ograničenja postoje kad je riječ o drvenim predmetima koji imaju noge, npr. stol, stolica ili krevet (npr. u Bugarskoj, Rumunjskoj i Latinskoj Americi). U nekim se zemljama može kucati o stol (npr. u Norveškoj), a u nekima se kuca ispod stola (npr. u Danskoj). Ako drveni predmeti nisu nadohvat ruke, uobičajena je praksa lupkanja po glavi (npr. u Bugarskoj).

Takva je praksa prisutna i u nas kad u okolini nema drvenih predmeta i pomalo je šaljivo intonirana. Također, i broj udaraca pri kuckanju može biti različit. Iako su u nas uobičajena tri udarca, u nekim su kulturama prisutna dva udarca, od kojih se prvi može protumačiti prizivanjem dobrih duhova, a drugi zahvalom za počinjeno dobro. Čin kuckanja može biti popraćen izgovaranjem magijskih brojeva (npr. u Danskoj) ili laganim povlačenjem ušne školjke istom rukom kojom se kuca (npr. u Bugarskoj i Turskoj). U nekim zemljama dodirivanje drveta popraćeno je izrazom koji se odnosi na bacanje papra preko ramena (npr. u Švedskoj i u dijelovima SAD-a koje naseljavaju potomci švedskih doseljenika). Kuckanje o drvo može i izostati, važno je samo da se dodiruje nešto drveno (npr. u Francuskoj, Španjolskoj, Velikoj Britaniji i SAD-u). Međutim, u Češkoj se može kucati i po zubima, kamenu i metalu jer su oni neuništivi, tj. mogu preživjeti čak i vatru. Ipak, u Italiji izostaje dodirivanje drvenih predmeta i u svrhu izbjegavanja loše sreće dodiruju se predmeti izrađeni od željeza, čemu svjedoči uporaba frazema *toccare ferro* (doslovno *dotirnuti željezo*).

Iako se talijansko dodirivanje željeza može činiti iznimkom, ono zasigurno ima šire dimenzije (očituje se i u dodirivanju spomenika kao svojevrsnih srećonoša), a zamagljeno je nekim drugim praznovjermima uz koja se pojavljuje. Prisjetimo se samo jednoga od najpoznatijih hrvatskih spomenika, Meštrovićeva kipa velikoga biskupa Grgura Ninskog, čija monumentalna replika u Splitu (pored manjih u Varaždinu i Ninu) krasi prostor ispred sjevernih gradskih vrata. Taj se kip već godinama nalazi na svjetskim popisima turističkih atrakcija, a mnogobrojni posjetitelji ne propuštaju priliku da dotaknu ili poglade njegov metalni palac, koji bi im prema predaji trebao donijeti sreću ili ispuniti želju. Tako zbog navale posjetitelja na sretni palac čuveni biskup mora s vremena na vrijeme otići na dobru restauratorsku pedikuru.

